

Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право
УДК 349.41(477)

Штефан Олена Олександрівна

*доктор юридичних наук, доцент,
п.н.с. відділу юрисдикційних форм правового захисту суб'єктів
приватного права, судоустрою та судочинства
НДІ приватного права і підприємництва*

імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Штефан Елена Александровна

*доктор юридических наук, доцент,
в.н.с. отдела юрисдикционных форм правовой защиты субъектов
частного права, судостройства и судопроизводства
НИИ частного права и предпринимательства*

имени академика Ф. Г. Бурчака НАПрН Украины

Stefan Olena

*Doctor of Law, Associate Professor, Leading Researcher of the
Department of Jurisdictional Forms of Legal Protection of Subjects
of Private Law, Judiciary and Judiciary
Research Institute of Private Law and Entrepreneurship
named after Academician F. G. Burchak NAPrN of Ukraine*

**ВЕДЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ТЕОРІЯ І СУДОВА
ПРАКТИКА**

**ВЕДЕНИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА: ТЕОРИЯ И СУДЕБНАЯ
ПРАКТИКА**

AGRICULTURE: THEORY AND CASE LAW

*Анотація. В статті на основі комплексного аналізу нормативно-
правових актів, доктринальних підходів та судової практики здійснено*

обґрунтування розуміння терміну «ведення сільського господарства» в аспекті цільового призначення (використання) земельної ділянки.

Безпосередній аналіз нормативно правових актів дозволив встановити, що землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, зокрема інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей.

Своєю чергою, цільове призначення земельної ділянки являє собою встановлені законодавством та конкретизовані відповідним органом (який передає таку ділянку у власність чи користування) допустимі межі використання земельної ділянки громадянами та юридичними особами (набувачами такого права). Основою для визначення цільового призначення земельної ділянки є її належність до відповідної категорії.

Основним критерієм, наприклад, для відмежування сільськогосподарського виробництва (сільськогосподарської діяльності) від інших видів діяльності є використання земель сільськогосподарського призначення як основного (базового) засобу виробництва.

В результаті проведеного дослідження був зроблений висновок, що термін «ведення сільського господарства» можна розуміти в широкому і вузькому його значенні. В широкому розумінні термін «ведення сільського господарства» це користування земельною ділянкою для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського господарства, особистого селянського господарства, підсобного сільського господарства, індивідуального та колективного садівництва, сінокосіння і випасання худоби, для дослідних і навчальних цілей, надання послуг у сільському господарстві розміщення інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, а також здійснення інших видів

діяльності на землях сільськогосподарського призначення, в залежності від видів діяльності, передбаченої законодавством та установчими документами господарюючого суб'єкта. У вузькому розумінні – це цільове призначення сільськогосподарських земель.

Ключові слова: земельна реформа, землі сільськогосподарського призначення, цільове призначення земель, ведення сільського господарства, сільськогосподарське виробництво, сільськогосподарська діяльність.

Анотація. В статті на основі комплексного аналізу нормативно-правових актів, доктринальних підходів і судової практики пропонується комплексне розуміння терміна «ведення сільського господарства» в аспекті цільового призначення (використання) земельного участку.

Проведений аналіз нормативно-правових актів дозволив встановити, що землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідницької і навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, в тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей.

В свою чергу, цільове призначення земельного участку представляє собою установлені законодавством і конкретизовані відповідним органом (який передає такий ділянку в власність або користування) допустимі межі використання земельного участку громадянами і юридическими особами (приобретателями такого права). Основа для визначення цільового призначення земельного участку є його належність до відповідної категорії.

Основным критерием, например, для различия сельскохозяйственного производства (сельскохозяйственной деятельности) от других видов деятельности является использование земель сельскохозяйственного назначения как основного (базового) средства производства.

В результате проведенного исследования был сделан вывод, что термин «ведения сельского хозяйства» можно понимать в широком и узком его смысле. В широком смысле термин «ведения сельского хозяйства» это пользования земельным участком для ведения товарного сельскохозяйственного производства, фермерского хозяйства, личного крестьянского хозяйства, подсобного сельского хозяйства, индивидуального и коллективного садоводства, сенокосения и выпаса скота, для исследовательских и учебных целей, предоставление услуг в сельском хозяйстве размещения инфраструктуры оптовых рынков сельскохозяйственной продукции, а также осуществление других видов деятельности на землях сельскохозяйственного назначения, в зависимости от видов деятельности, предусмотренной законодательством и учредительными документами хозяйствующего субъекта. В узком смысле – это целевое назначение сельскохозяйственных земель.

Ключевые слова: земельная реформа, земли сельскохозяйственного назначения, целевое назначение земель, ведения сельского хозяйства, сельскохозяйственное производство, сельскохозяйственная деятельность.

Summary. The article, based on a comprehensive analysis of regulations, doctrinal approaches and case law, substantiates the understanding of the term "agriculture" in terms of purpose (use) of land.

Direct analysis of regulations revealed that agricultural land is land provided for agricultural production, agricultural research and training

activities, location of relevant production infrastructure, including infrastructure of wholesale markets for agricultural products, or intended for these purposes.

In turn, the purpose of the land is the permissible limits of land use by citizens and legal entities (acquirers of such a right) established by law and specified by the relevant body (which transfers such land into ownership or use). The basis for determining the purpose of the land is its belonging to the appropriate category.

The main criterion, for example, to distinguish agricultural production (agricultural activity) from other activities is the use of agricultural land as the main (basic) means of production.

As a result of the study, it was concluded that the term "agriculture" can be understood in its broad and narrow sense. In a broad sense, the term "agriculture" is the use of land for commercial agricultural production, farming, personal farming, subsidiary agriculture, individual and collective gardening, haymaking and cattle grazing, for research and training purposes, provision of services in agriculture, placement of infrastructure of wholesale markets for agricultural products, as well as other activities on agricultural land, depending on the activities provided by law and the constituent documents of the economic entity. In a narrow sense – this is the purpose of agricultural land.

The understanding of the term "agriculture" as the purpose of agricultural land is used by the court in resolving disputes.

Key words: land reform, agricultural lands, purpose of lands, agriculture, agricultural production, agricultural activity.

Постановка проблеми. З 1 липня 2021 року, набирає чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення», який відкриває ринок землі та дозволяє громадянам вільно купувати та продавати землі

сільськогосподарського призначення які належать їм на праві приватної власності.

Незважаючи на прийняття всіх необхідних нормативних підзаконних актів, надання нотаріусам нотаріальною палатою пояснень, запуск відповідного електронного реєстру на практиці залишилися деякі питання, які не мають однозначної відповіді. Одним із таких питань є відсутність чіткого розуміння терміну «ведення сільського господарства» в аспекті цільового призначення (використання) земельної ділянки. Розуміння терміну «ведення сільського господарства» має величезне значення для остаточних рішень судів у разі виникнення відповідних спірних правовідносин.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Окремі аспекти розуміння цільового призначення земель були висвітлені у роботах таких дослідників як: В.В. Носік [1], П.Ф. Кулинич [2], А.М. Мірошніченко [3] та інших. Правові аспекти судового вирішення земельних спорів були предметом дослідження таких науковців як: А. Й. Годованюк [4], А. О. Забуранна [5], І. І. Каракаш [6] та інші. Проте відсутність доктринального загально визнаного розуміння поняття «ведення сільського господарства» та неоднозначність судової практики, спонукають приділити цьому питанню окрему увагу.

Формулювання мети статті. Метою статті є аналіз доктринальних позицій щодо означеної проблематики, дослідження судової практики, а також розробка пропозицій, спрямованих на формування розуміння «ведення сільського господарства» у разі виникнення спірних правовідносин.

Виклад основного матеріалу. Для чіткого розуміння терміну «ведення сільського господарства» в аспекті цільового призначення (використання) земельної ділянки необхідно провести послідовний аналіз положень нормативно-правових актів, якими врегульовується порядок

ведення сільського господарства в аспекті цільового призначення (використання) земельної ділянки та з'ясувати, що слід розуміти під «веденням сільського господарства».

У законодавстві України відсутнє легальне визначення термінів «ведення» та «ведення сільського господарства». Відповідно до лінгвістичного розуміння слова «ведення» це дія [7, с. 315].

Значення терміна «сільське господарство» в законодавстві України ототожнюється із «сільськогосподарським виробництвом», під яким розуміється вид господарської діяльності з виробництва продукції, яка пов'язана з біологічними процесами її вирощування, призначеної для споживання в сирому і переробленому вигляді та для використання на нехарчові цілі (Закон України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001 - 2004 років» від 18.01.2001 № 2238-ІІ).

У правовій доктрині більшість вчених ототожнюють поняття «сільськогосподарське виробництво» та «сільськогосподарська діяльність» [8, с. 8]. Семантичне поєднання слова «ведення» та словосполучення «сільське господарство» призводить до утворення лінгвістичної конструкції, яка позначає як ведення сільського господарства, так і сільськогосподарську діяльність. Наведене дозволяє стверджувати, що поняття «ведення сільського господарства» та «сільськогосподарська діяльність» є синонімами.

Слід брати до уваги, що в Україні відсутнє єдине легальне визначення терміну «сільськогосподарської діяльності». Так, в законодавстві України можна зустріти наступні визначення сільськогосподарської діяльності:

— процес управління біологічними перетвореннями з метою отримання сільськогосподарської продукції та/або додаткових біологічних активів (Міністерство фінансів України Наказ «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» (Положення (стандарт), п.4) 18.11.2005 № 790 (z1456-05));

— діяльність, що пов'язана з сільськогосподарським виробництвом і наданням послуг сільськогосподарського характеру (Державний комітет статистики України Наказ «Про затвердження Методики розрахунку рівня рентабельності сільськогосподарської діяльності сільськогосподарських підприємств» (Методика, розд.1) 14.02.2017 № 33 (v0033832-11));

— процес управління біологічними перетвореннями з метою отримання сільськогосподарської продукції та/або додаткових біологічних активів (Міністерство фінансів України Наказ «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі» 136 «Біологічні активи» (Національне положення (стандарт), розд.1, п.4) 15.11.2017 № 943 (z1478-17));

— це управління суб'єктом господарювання біологічною трансформацією та збір врожаю біологічних активів для продажу чи для переробки в сільськогосподарську продукцію або в додаткові біологічні активи (Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 41 (МСБО 41). Сільське господарство (п.5) 01.01.2012 (див. текст) (929_027)).

На рівні міжнародних актів сільськогосподарська діяльність визначається як (i) виробництво, розведення сільськогосподарських тварин або вирощування сільськогосподарських продуктів, в тому числі збирання врожаю, доїння, розведення тварин та утримання тварин для сільськогосподарських цілей, (ii) збереження сільськогосподарських площ у стані, який забезпечує їх придатність для випасання тварин або вирощування рослин без підготовчої дії, що виходить поза межі використання звичайних сільськогосподарських методів та техніки, на основі критеріїв, запроваджених державами-членами в рамках, встановлених Комісією, або (iii) здійснення мінімальної діяльності, визначеної державами-членами, на сільськогосподарських площах, які природним чином утримуються в стані, придатному для випасання тварин або вирощування рослин (Регламент Європейського Парламенту і Ради

(ЄС) № 1307/2013 від 17 грудня 2013 року про запровадження правил для прямих виплат фермерам за схемами підтримки в рамках спільної сільськогосподарської політики та про скасування Регламенту Ради (ЄС) № 637/2008 та Регламенту Ради (ЄС) № 73/2009 (ОВ L 347 20.12.2013, с. 608) (ст.4) 17.12.2013 (див. текст (984_023-13)).

Якщо узагальнити наведені легальні визначення, то під сільськогосподарською діяльністю слід розуміти врегульований нормами аграрного та інших галузей права вид господарської діяльності, пов'язаної з виробництвом, розведенням сільськогосподарських тварин або вирощуванням сільськогосподарських продуктів із обов'язковим використанням земель сільськогосподарського та іншого призначення, природних та інших ресурсів. Предметом сільськогосподарської діяльності є виробництво, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції. Своєю чергою, основним критерієм для відмежування сільськогосподарського виробництва (сільськогосподарської діяльності) від інших видів діяльності є використання земель сільськогосподарського призначення як основного (базового) засобу виробництва.

Кожна земельна ділянка, незалежно від форми власності чи використання, має конкретне цільове призначення. Цільове призначення земельної ділянки являє собою встановлені законодавством та конкретизовані відповідним органом (який передає таку ділянку у власність чи користування) допустимі межі використання земельної ділянки громадянами та юридичними особами (набувачами такого права). Основою для визначення цільового призначення земельної ділянки є її належність до відповідної категорії.

Відповідно до ст. 18 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) до земель України належать усі землі в межах її території, в тому числі острови та землі, зайняті водними об'єктами, які за основним цільовим призначенням поділяються на категорії.

Так, ЗК України передбачає дев'ять категорій, серед яких й землі сільськогосподарського призначення.

Водночас, ЗК України не містить визначення таких понять і словосполучень, як «категорія земель» та «цільове призначення земельної ділянки». Натомість, як зазначають фахівці із земельного права, поняття «категорія земель» ширше за поняття «цільове призначення земельної ділянки», оскільки категорія визначається не щодо конкретної земельної ділянки, а відносно певної її кількості (сукупність земельних ділянок навіть, можливо, різного цільового призначення, які об'єднуються в одну категорію) [9, с. 49]. Це пов'язано з різним змістовним наповненням понять «земля» та «земельна ділянка». Земля, на відміну від земельної ділянки не є формалізованою, не завжди має титул та межі в натурі.

Такий висновок ґрунтується на положеннях Закону України «Про землеустрій» від 22 травня 2003 р. № 858-IV, в якому закріплено визначення цільового призначення земельної ділянки – використання земельної ділянки за призначенням, визначеним на підставі документації із землеустрою у встановленому законодавством порядку. У правовій доктрині терміни «основне цільове призначення» та «цільове призначення» або «конкретне цільове призначення» вважаються тотожними [9, с. 49]. Земельні ділянки сільськогосподарського призначення використовуються їх власниками або користувачами виключно в межах цільового використання, визначеного для земель певного виду, встановлених статтями 31, 33 — 37 ЗК України.

Відповідно до Класифікації видів цільового призначення земель, затвердженої наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 23.07.2010 № 548 зі змінами станом на 11.07.2021 р. (далі – КВЦПЗ) землі сільськогосподарського призначення належать до секції «А». В рамках цієї секції розділ 01 стосується земель сільськогосподарського призначення (землі, надані для виробництва сільськогосподарської

продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей; землі, надані для діяльності у сфері надання послуг у сільському господарстві, та інше).

Тобто, на рівні підрозділу землі для ведення товарного сільськогосподарського виробництва і для дослідних і навчальних цілей, для розміщення інфраструктури оптових ринків, ведення індивідуального або колективного садівництва — це землі відмінного цільового призначення. А на рівні розділу — це землі одного цільового призначення — землі сільгосппризначення.

Відповідно до ч. 1 ст. 19 ЗК Кодексу землі України за основним цільовим призначенням поділяються на категорії. Одна з них — землі сільськогосподарського призначення. Таким чином, поняття «секції» в КВЦПЗ відповідає поняттю категорії в ЗК України.

Класифікація видів цільового призначення земель (КВЦПЗ) застосовується для використання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, організаціями, підприємствами, установами для ведення обліку земель та формування звітності із земельних ресурсів. Відповідно до п. 1.2 розділу I КВЦПЗ код та цільове призначення земель застосовуються для забезпечення обліку земельних ділянок за видами цільового призначення у Державному земельному кадастрі. Тобто, цільове призначення в земельній документації визначається на рівні підрозділу.

КВЦПЗ визначає поділ земель на окремі види цільового призначення земель, які характеризуються власним правовим режимом, екосистемними функціями, видом господарської діяльності, типами забудови, типами особливо цінних об'єктів.

Віднесення земель до тієї чи іншої категорії здійснюється на підставі рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень (ч. 1 ст. 20 ЗК України).

Віднесення земель до земель сільськогосподарського призначення у КВЦПЗ повною мірою узгоджується з положеннями норми ч. 1 ст. 22 ЗК України, відповідно до якої землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, зокрема інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей.

Розкриваючи зміст поняття «ведення сільського господарства» слід здійснити ретроспективний аналіз УКФВЗ, затверджений Держкомземом України від 24 квітня 1998 р. № 14-1-7/1205, який окремо передбачав цільове призначення землі для ведення товарного сільськогосподарського виробництва (п. 1.1.) та для ведення дослідних і навчальних цілей, пропаганди передового досвіду, для ведення сільського господарства (п. 1.3.). В той же час, вже КВЦПЗ від 23.07.2010 № 548 у якості окремого цільового призначення землі вказує землі для ведення товарного сільськогосподарського виробництва (п. 01.01), для дослідних і навчальних цілей (п. 01.09), для пропаганди передового досвіду ведення сільського господарства (п. 01.10). Якщо порівняти УКФВЗ та КВЦПЗ наочним стає відсутність такого цільового призначення землі як «ведення сільського господарства». Таку логіку можна пояснити тим, що ведення сільського господарства є широким поняттям, виходячи із визначення земель сільськогосподарського призначення закріпленого у КВЦПЗ – землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі

інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей; землі, надані для діяльності у сфері надання послуг у сільському господарстві, та інше.

Таким чином, розуміння терміну «ведення сільського господарства» включає у себе як ведення товарного сільськогосподарського виробництва так й здійснення інших видів діяльності на землях сільськогосподарського призначення.

Особливо слід звернути увагу, що законодавчі вимоги стосовно земель для здійснення товарного сільськогосподарського товарного виробництва відсутні. На практиці під товарним виробництвом розуміють виробництво не для власного споживання, а для продажу. В той же час відсутнє й нормативне визначення цього терміну. У правовій доктрині під товарним сільськогосподарським виробництвом розуміється врегульований нормами аграрного та інших галузей права вид господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників, пов'язаної з обов'язковим використанням земель сільськогосподарського та іншого призначення, природних ресурсів, живих організмів з метою виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому аграрних ринках [10, с. 15].

Якщо порівняти визначення «ведення сільського господарства» та «товарне сільськогосподарське виробництво» можна дійти висновку, що останнє є одним із видів ведення сільського господарства та одним із способів цільового використання сільськогосподарських земель.

Проте, судова практика виходить дещо з іншого розуміння терміну «ведення сільського господарства».

Так, ще у 2014 р. Верховний Суд України у своїй Постанові від 08.04.2014 р. у справі № 21-371a13 вирішуючи питання чи може особа на наданій їй у власність земельній ділянці для ведення садівництва має використовувати її саме для зазначеної цілі і не може на цій ділянці

здійснювати товарне сільськогосподарське виробництва, оскільки це інше цільове призначення землі [11].

Таким чином, суд виходить із вузького розуміння терміну «ведення сільського господарства» як цільове призначення земельної ділянки сільськогосподарського призначення.

Подібну позицію суду можна спостерігати й у інших рішеннях, наприклад, у Постанові Великої Палати Верховного Суду від 23 червня 2020 р. у справі № 922/989/18. Так, суд висловив свою позицію, відповідно до якої можливість реалізації громадянином права на здійснення підприємницької діяльності у вигляді фермерського господарства безпосередньо пов'язана з наданням (переданням) громадянину земельних ділянок відповідного цільового призначення. Відтак, використання земельної ділянки інакше, аніж за її цільовим призначенням не можливе. Тому надана громадянину в установленому порядку для ведення фермерського господарства земельна ділянка з огляду на правовий режим є такою, що підлягає використанню лише для здійснення підприємницької діяльності, а не для задоволення особистих потреб [12].

Висновки. Термін «ведення сільського господарства» є широким поняттям, під яким в аспекті цільового призначення (використання) слід розуміти користування земельною ділянкою для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського господарства, особистого селянського господарства, підсобного сільського господарства, індивідуального та колективного садівництва, сінокосіння і випасання худоби, для дослідних і навчальних цілей, надання послуг у сільському господарстві розміщення інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, а також здійснення інших видів діяльності на землях сільськогосподарського призначення, в залежності від видів діяльності, передбаченої законодавством та установчими документами господарюючого суб'єкта.

Водночас, термін «ведення сільського господарства» можна розглядати й у вузькому його значенні, а саме як цільове призначення земельної ділянки. Саме вузьке розуміння цього терміну відображено в позиції Верховного Суду при вирішенні спірних питань, пов'язаних із цільовим використанням сільськогосподарських земель.

Література

1. Носік В. В. Право власності на землю Українського народу: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
2. Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні: монографія. Київ: Логос, 2011. 688 с.
3. Мірошніченко А. М. Земельне право України: підручник. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. 678 с.
4. Годованюк А. Й. Поняття земельних спорів // Право і суспільство. 2019. № 4. С. 254-257.
5. Забуранна А. О. Деякі правові аспекти у разі визначення підсудності земельних спорів // Право і суспільство. 2019. № 4. С. 179-184.
6. Каракаш І. І. Правове регулювання розгляду та вирішення земельних спорів як гарантія захисту прав на землю // Підприємництво, господарство і право. 2017. № 12. С. 132-138.
7. Ведення // Словник української мови: в 11 томах. 1970. Том 1. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh (дата доступу: 06.09.2021 р.).
8. Костур О. Д. Поняття організаційно-правової форми ведення товарного сільськогосподарського виробництва // Теорія і практика правознавства. 2013. Вип. 2. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:1tMNOYoSav0J:t>

law.nlu.edu.ua/article/viewFile/63345/58760+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=avast-a-1 (дата доступу: 06.09.2021 р.).

9. Даугуль В., Алексенко А. Актуальні питання використання земель сільськогосподарського призначення органами місцевого самоврядування. Х. : Фактор, 2018. 176 с.
10. Марченко С. І. Організаційно-правові питання товарного сільськогосподарського виробництва в Україні: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.06; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2008. 17 с.
11. Постанова Верховного Суду України від 08.04.2014 р. у справі № 21-371a13. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_vsu_vid_08_04_2014_roku_u_spravi_21_371a13/ (дата доступу: 08.09.2021 р.);
12. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23 червня 2020 р. у справі № 922/989/18. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/90458880> (дата доступу: 08.09.2021 р.).

References

1. Nosik V. V. Pravo vlasnosti na zemlju Ukrajinsjkogho narodu: monohrafija. Kyjiv: Jurinkom Inter, 2006. 544 s.
2. Kulynych P. F. Pravovi problemy okhorony i vykorystannja zemelj siljsjkoghospodarsjkogho pryznachennja v Ukraini: monohrafija. Kyjiv: Loghos, 2011. 688 s.
3. Miroshnychenko A. M. Zemeljne pravo Ukrainy: pidruchnyk. 2-ghe vyd., dopov. i pererob. Kyjiv: Alerta; CUL, 2011. 678 s.
4. Ghodovanjuk A. J. Ponjattja zemeljnykh sporiv // Pravo i suspiljstvo. 2019. # 4. S. 254-257.

5. Zaburanna A. O. Dejaki pravovi aspekty u razi vyznachennja pidsudnosti zemeljnykh sporiv // Pravo i suspiljstvo. 2019. # 4. S. 179-184.
6. Karakash I. I. Pravove reghuljuvannja rozghljadu ta vyrishenja zemeljnykh sporiv jak gharantija zakhystu prav na zemlju. // Pidpryjemnyctvo, ghospodarstvo i parvo. 2017. # 12. S. 132-138.
7. Vedennja // Slovnyk ukrajinsjkoji movy: v 11 tomakh. 1970. Tom 1. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh (data dostupu: 06.09.2021 r.).
8. Kostur O. D. Ponjattja orghanizacijno-pravovoji formy vedennja tovarnogho siljsjkoghospodarsjkogho vyrobnyctva // Teorija i praktyka pravoznavstva. 2013. Vyp. 2. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:1tMNOYoSav0J:taw.nlu.edu.ua/article/viewFile/63345/58760+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=avast-a-1> (data dostupu: 06.09.2021 r.).
9. Daughulj V., Aleksenko A. Aktualjni pytannja vykorystannja zemelj siljsjkoghospodarsjkogho pryznachennja orghanamy miscevogho samovrjaduvannja. Kh. : Faktor, 2018.176 s.
10. Marchenko S. I. Orghanizacijno-pravovi pytannja tovarnogho siljsjkoghospodarsjkoghovyrobnictva v Ukraini: avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. kand. juryd. nauk: 12.00.06; Kyjiv. nac. un-t im. T. Shevchenka. K., 2008. 17 s.
11. Postanova Verkhovnogho Sudu Ukrainy vid 08.04.2014 r. u spravi # 21-371a13. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_vsu_vid_08_04_2014_roku_u_spravi_21_371a13/ (data dostupu: 08.09.2021 r.).
12. Postanova Velykoji Palaty Verkhovnogho Sudu vid 23 chervnja 2020 r. u spravi # 922/989/18. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/90458880> (data dostupu: 08.09.2021 r.).